

Sygn. akt IA Ca 63/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Kaniok (spr.)

Sędziowie: SA Katarzyna Polańska - Farion

SA Dorota Markiewicz

Protokolant: st. sekr. sąd. Monika Likos

po rozpoznaniu w dniu 19 czerwca 2013 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa A. P. (1)

przeciwko G. Z. (1)

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 25 września 2012 r., sygn. akt II C 204/10

1. oddala apelację;

2. zasądza od A. P. (1) na rzecz G. Z. (1) kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

IA Ca 63/13

UZASADNIENIE

A. P. (1) wniosła o ustalenie, że pomiędzy rodzicami stron I. S. i M. S. (1) a stronami w grudniu 1989 r. doszło do zawarcia umowy, że siostry podzielią się pomiędzy sobą po połowie sumą ze sprzedaży gospodarstwa rolnego po rodzicach i wniosła o zasądzenie od pozwanej kwoty 86.500 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 08.01.2009 r. do dnia zapłaty, oraz o zasądzenie od pozwanej zwrotu kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 25.09.2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie:

- w punkcie 1. oddalił powództwo;

- w punkcie 2. zasądził od A. P. (1) na rzecz G. Z. (1) kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu poniesionych kosztów postępowania.

W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Okręgowy wskazał:

Rodzice stron M. S. (1) i I. S. byli właścicielami gospodarstwa rolnego w M. o powierzchni 2,14 ha.

Matka powódki A. P. (1) i pozwanej G. M. S. aktem notarialnym z 28.03.1990 r. - już po śmierci męża I. S. - przekazała córce G. Z. (1) gospodarstwo rolne, w zamian za emeryturę, na podstawie ustawy z 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz.268) .

Powódka A. P. (1) partycypowała w niektórych kosztach związanych z prowadzeniem tego gospodarstwa rolnego, a jej mąż R. P. pomagał G. Z. (1) przy załatwianiu różnych spraw dotyczących tego gospodarstwa rolnego.

08.01.2009 r. pozwana sprzedała działkę nr (...) z tego gospodarstwa małżonkom K. za cenę 850.000 zł. i 330.000 zł z tej kwoty przekazała na rzecz siostry A. P. (1).

Powódka A. P. dochodzi od pozwanej G.. Z. dodatkowo kwoty 86.500 zł dla dopełnienia połowy równowartości sprzedanej działki po odjęciu kosztów manipulacyjnych, które wynosiły 17.000 zł.

Matka stron M. S. (1) w sporządzonym przez siebie testamencie z 15.01.2003 r., już po przekazaniu gospodarstwa rolnego (...) na podstawie ustawy z 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin przekazała cały swój majątek po połowie obu córkom. Wyjaśniła w nim, że gospodarstwo rolne przekazała pozwanej G. Z., ponieważ było to wtedy jedynie możliwe, ale umowa ustna dotyczyła podzielenia całego majątku między obie córki w równych częściach.

Również pozwana G. Z. (1) w sporządzonym przez siebie testamencie z 17.05.1998 r. zapisała połowę nieruchomości rolnej po rodzicach w M. siostrze A. P. (1).

Świadek B. M. (1) potwierdził, że były ustne ustalenia dotyczące podziału między siostrami gospodarstwa rolnego po rodzicach.

Jedynym właścicielem gospodarstwa jest pozwana, która może nim rozporządzać w granicach obowiązującego prawa. Przeniesienie na nią własności tej nieruchomości nastąpiło bez żadnych warunków, czy zastrzeżeń.

Nie można wykluczyć, że między rodzicami a córkami była rozmowa zobowiązująca G. Z. (1) do zapłaty na rzecz siostry A. P. (1) połowy równowartości gospodarstwa rolnego po jego sprzedaży. Potwierdza to zarówno testament sporządzony przez M. S. (1) z 15.01.2003 r., jak i testament sporządzony przez pozwaną G. Z. 17.05.1998 r., jak wreszcie zeznania świadka B. M..

Nie doszło jednak do zawarcia przez nich umowy zobowiązującej pozwaną G. Z. do zapłaty na rzecz siostry A. P. (1) połowy równowartości gospodarstwa rolnego po jego sprzedaży, a przynajmniej strona powodowa, na której ciążył obowiązek dowodowy, nie udowodniła, że doszło do zawarcia ważnej umowy w tym względzie. Ewentualne uzgodnienia dotyczące zobowiązania pozwanej G. Z. do zapłaty na rzecz powódki A. P. połowy równowartości gospodarstwa rolnego po jego sprzedaży miały charakter nie formalny i jako sprzeczne z prawem, o czym wiedziała M. S. – podnosząc w testamencie, że nie mogła inaczej rozporządzić gospodarstwem rolnym, były nie ważne (art.58 k.c.).

Strona powodowa nie udowodniła, że pozwana jest zobowiązana do zapłaty na rzecz powódki połowy równowartości sprzedanej działki w M.. Dlatego powództwo o zapłatę 86.500 zł zostało oddalone.

Pozwana dobrowolnie zapłaciła powódce kwotę 330.000 zł., mimo braku zobowiązania prawnego, nie jest też zobowiązana do wyrównania tej kwoty do połowy równowartości sprzedanej działki.

Powództwo o ustalenie, że pomiędzy rodzicami stron I. S. i M. S. (1) a stronami w grudniu 1989 r. doszło do zawarcia umowy, że siostry podzielią się pomiędzy sobą po połowie sumą ze sprzedaży gospodarstwa rolnego po rodzicach uległo oddaleniu, gdyż Sąd przesądził te kwestię negatywnie, rozpatrując powództwo o zapłatę.

Powództwo w tej części opiera się na przepisie art.189 kpc, a jedną z jego przesłanek jest posiadanie interesu prawnego, przesądzenie tej kwestii na potrzeby powództwa o zapłatę pozbawia powódkę posiadania interesu prawnego do wytoczenia powództwa o ustalenie.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powódka A. P. (1) wnosząc o jego zmianę poprzez uwzględnienie powództwa.

Zdaniem apelującej Sąd Okręgowy błędnie ustalił stan faktyczny, na podstawie niezgodnych z prawdą stwierdzeń, że „Matka powódki A. P. (1) i pozwanej G. M. S. 28 marca 1990 r. – już po śmierci męża I. S. - przekazała córce G. Z. (1) gospodarstwo rolne w zamian za emeryturę na podstawie ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268)”. Ojciec stron I. S. żył w dacie sporządzenia w/w aktu notarialnego i gospodarstwo było przekazywane przez rodziców, którzy działali wspólnie i w porozumieniu. Zdaniem powódki przekazanie gospodarstwa za emeryturę w tym przypadku było fikcją i obejściem prawa ponieważ pozwana po objęciu gospodarstwa nic w nim nie robiła od chwili przejęcia. Gospodarstwo przewidziane było do sprzedaży po śmierci obojga rodziców i obowiązkowej karencji. W porozumieniu powódki z pozwaną przekwalifikowano działkę rolną na działki budowlane ponosząc w równych częściach koszty zmiany planu zagospodarowania przestrzennego M. i koszty podziału ziemi na działki budowlane. I. S. zmarł ponad 10 lat później w dniu 15.12.2000 r., przez 10 lat po przekazaniu gospodarstwa zbierał pożytki z sadu i korzystał z budynków gospodarstwa. Po śmierci I. S. gospodarstwo w ogóle nie funkcjonowało i nic nie produkowało. Pozwana nie prowadziła żadnej działalności, ponieważ miała inny zawód - stałą pracę i mieszkanie w W..

Apelująca podkreśliła, że wadliwie Sąd Okręgowy oddalił na rozprawie w dniu 04.11.2010 r. wniosek powódki podany w piśmie procesowym z dnia 26.10.2010 r. o dostarczenie przez pozwaną do Sądu szeregu dokumentów w tym odpisu aktu notarialnego spisanego ze S. i K. K. dotyczącego sprzedaży działki nr (...) z zabudowaniami w M., w celu udokumentowania ceny sprzedaży nieruchomości. Ponadto bezpodstawnie Sąd Okręgowy stwierdził, że nie doszło do zawarcia umowy zobowiązującej pozwaną G. Z. do zapłaty na rzecz siostry A. P. (1) połowy równowartości gospodarstwa rolnego po jego sprzedaży, a przynajmniej strona powodowa, nie udowodniła, że doszło do zawarcia ważnej umowy w tym względzie.

Powódka podniosła, że Sąd uniemożliwił stronie powodowej wykazanie faktu za pomocą dowodu z zeznań pozwanej G. Z. (1).

Niezależnie od powyższego powódka podniosła, że na zawarcie umowy warunkowej między stronami dodatkowo wskazywały następujące dowody:

- dowód z zeznań powódki przed Sądem w dniu 11.09.2012 r.;
- dowód z zeznań świadka B. M. (1) przed Sądem w dniu 15.09.2011 r.;
- dowód ze stenogramu i wysłuchania nagrania na płycie CD (protokół z dnia 26.01.2012r.), rozmowy jaka odbyła się w dniu 19.07.2008 r. na działce powódki między powódką, mężem powódki, pozwaną i B. M. (1), a w szczególności na str. 30 stenogramu stwierdzenie pozwanej „Będzie sprzedane, będzie połowa dla niej”;
- dowód z testamentu pozwanej z dnia 17.05.1998r., w którym upoważnia powódkę do sprzedaży nieruchomości w M. i przekazania połowy z uzyskanej sumy synowi. Testament odnośni się tylko do nieruchomości w M., natomiast nie daje pełnomocnictw do pozostałych składników majątku a zatem pozwana testamentem tym chciała zabezpieczyć należności powódki na wypadek śmierci. Gdyby chciała zabezpieczyć syna, testament zawierałby również inne składniki majątkowe, w tym mieszkanie, działkę i samochód powódki;
- dowód z testamentu niezującej M. S. (1) z dnia 15.01.2003 r. w którym zapisuje cały swój majątek jaki posiadała i posiada na obie córki A. P. (1) i G. Z. (1);
- dowód z pliku listów powódki do pozwanej, na które pozwana nigdy nie udzieliła odpowiedzi i nie zajęła żadnego stanowiska.

Zdaniem apelującej brak jest podstaw do ustalenia, że „Ewentualne uzgodnienia, w toczących się rozmowach a dotyczące zobowiązania pozwanej G. Z. do zapłaty na rzecz powódki A. P. połowy równowartości gospodarstwa rolnego po jego sprzedaży miały charakter nieformalny i jako sprzeczne z prawem były nieważne (art. 58 k.c)". Interpretacja Sądu I instancji mogłaby być uznana, gdyby umowa była realizowana przed upływem 10 lat od przekazania gospodarstwa, po tym terminie, brak jest jakichkolwiek ograniczeń prawnych do sprzedaży gospodarstwa oraz realizacji umowy między stronami, która jest zgodna z normalnie przyjętymi zasadami współżycia społecznego i nie jest obejściem prawa.

Zdaniem powódki błędy minionego okresu spowodowane wadliwymi ustawami, powinny być w miarę możliwości naprawiane, a nie utrwalane jak to ma miejsce w w/w wyroku, w celu ochrony naturalnego prawa dziedziczenia.

Sąd Apelacyjny zważył:

apelacja nie jest zasadna i podlega oddaleniu z mocy art. 385 k.p.c.

Rację ma apelująca, że nie wszystkie ustalenia sądu I instancji są prawidłowe, a zwłaszcza ustalenie, że M. S. (1) już po śmierci męża I. S. - przekazała córce G. Z. (1) gospodarstwo rolne.

Istotnie J. S. żył w chwili przekazywania gospodarstwa rolnego i stawiał się u notariusza, nie był jednak właścicielem nieruchomości, co wynika wprost z treści aktu notarialnego z dnia 28.03.1990r. (k.6), zatem umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawarta została jedynie pomiędzy M. S. (1) i G. Z. (1). Powyższe uchybienie sądu, nie ma jednak wpływu na treść rozstrzygnięcia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie ulega wątpliwości, że intencją M. S. (1) było, aby w razie sprzedaży gospodarstwa, córki podzieliły się uzyskaną sumą. Wynika to zarówno z zeznań powódki jak i z treści testamentu sporządzonego przez M. S. (1) 15.01.2003r. (k.9).

Przeniesienie własności nieruchomości nie mogło być jednak dokonane pod warunkiem (art. 157 par. 1 k.c.), zatem zobowiązanie pozwanej przez M. S. (1) do podzielenia się pieniędzmi uzyskanymi ze sprzedaży gospodarstwa z siostrą A. P. (1), mogło mieć jedynie charakter nieformalny i jako takie nie może być egzekwowane na drodze sądowej, bo stanowiłoby to obejście prawa tj. art. 157 par. 1 k.c.

W świetle zgromadzonego w sprawie materiału, nie ulega także wątpliwości, że pozwana składała obietnice dokonania darowizny na rzecz powódki. Świadczą o tym dowody powołane w apelacji m. innymi dowód z testamentu pozwanej z dnia 17.05.1998r., oraz dowód ze stenogramu i z wysłuchania nagrania na płycie CD rozmowy, która odbyła się w dniu 19.07.2008 r. na działce powódki.

Taka obietnica nie mogła jednak wywołać skutku prawnego w postaci powstania ważnego zobowiązania. Zgodnie z art. 890 k.c. oświadczenie darczyńcy powinno być złożone w formie aktu notarialnego.

Wola darmego przysporzenia korzyści obdarowanemu powinna być wyrażona w sposób jednoznaczny, a równocześnie powinna być dokonana w sposób eliminujący jakiekolwiek wątpliwości, które pozwalają odróżnić ostateczną decyzję darczyńcy od niezobowiązujących obietnic. Z tych przyczyn **ważność oświadczenia woli darczyńcy jest uzależniona od jego złożenia w formie aktu notarialnego**. Wymagana dla ważności omawianej umowy forma oświadczenia woli darczyńcy, daje darczyńcy niezbędny czas na przemyślenie dokonywanej decyzji, a przez udział notariusza daje podstawę złożenia oświadczenia w sposób niebudzący wątpliwości.

Pozwana nigdy nie złożyła oświadczenia o zobowiązaniu się do bezpłatnego świadczenia na rzecz powódki kosztem swego majątku z zachowaniem formy aktu notarialnego. W zakresie, w jakim przyrzeczone świadczenie zostało przez pozwaną spełnione, umowa darowizny zawarta bez zachowania formy aktu notarialnego jest ważna, ale w pozostałej części jest bezwzględnie nieważna, co stoi na przeszkodzie uwzględnienia apelacji.

Dowód z przesłuchania pozwanej w charakterze strony nie ma w tej sytuacji znaczenia dla rozstrzygnięcia, poza tym pominięcie przez sąd I instancji tego dowodu z uwagi na niestawiennictwo pozwanej, wezwanej do osobistego stawiennictwa, celem przesłuchania w charakterze strony, było uprawnione w świetle art. 302 k.p.c.

Chybione są wywody apelacji, iż naruszone zostało naturalne prawo dziedziczenia. Zstępni, którzy nie otrzymali należnego im spadku, są chronieni poprzez regulację zawartą w art. 991 par. 1 i 2 k.c. Natomiast okoliczność, że sprzedaż części gospodarstwa nastąpiła po upływie 10 lat od przekazania tego gospodarstwa następcy, nie ma dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy żadnego znaczenia. Rację ma sąd I instancji że jedynie pozwana, jako właścicielka nieruchomości, uprawniona jest do dysponowania nią i to ona decyduje o tym, na jakie cele przeznaczy sumę uzyskaną ze sprzedaży nieruchomości. Matka stron z chwilą przekazania gospodarstwa rolnego następcy (pozwanej), straciła możliwość rozporządzania nim oraz sumami uzyskanymi z jego sprzedaży.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do uwzględnienia apelacji i z mocy art. 385 k.p.c. oddalił ją, dzieląc jedynie te ustalenia faktyczne sądu I instancji, które nie pozostają w sprzeczności z ustaleniami poczynionymi w treści niniejszego uzasadnienia.

O kosztach postępowania apelacyjnego, orzeczono zgodnie z wynikiem sporu, w oparciu o treść art. 98 par. 1 i 3 k.p.c.